

TOT ÉS HISTÒRIA

AGOST 2023
www.sapiens.cat

#257

SÀPIENS

ELS PRIMERS PIRATES CATALANS

00257
9 771695 201003
5,95 €

ÀNGELS RIUS

IMPRESA I BIBLIOTECA A L'HOSPITAL MILITAR DE MONTSERRAT (1936-1939)

“Els monjos de Montserrat van preservar una biblioteca comunista i anarquista”

L'ABRIL DEL 1938, MONTSERRAT ES VA CONVERTIR EN UN HOSPITAL MILITAR. EN AQUEST CENTRE, ELS LLIBRES HI TENIEN UN PAPER MOLT IMPORTANT. ÀNGELS RIUS, BIBLIOTECÀRIA DEL MONESTIR, HA DESCOBERT UN CENTENAR DE VOLUMS QUE VAN FORMAR PART DEL FONS DE MILÍCIAS DE LA CULTURA I D'ALTRES EDITATS PER LA IMPRESA DEL MATEIX RECINTE BENEDICTÍ.

DURANT LA GUERRA CIVIL, el monestir de Montserrat va adquirir noves funcions, algunes d'elles fins ara força desconegudes.

—Què va passar a Montserrat quan va esclatar la guerra?

El 18 de juliol es van començar a veure fumaroles de les esglésies dels pobles del voltant: Olesa, Esparreguera, Manresa... En aquell moment, el doctor Pere Tarrés estava fent exercicis espirituals a Montserrat i l'abat li va demanar que anés a Barcelona a buscar ajuda. Aleshores, el govern català va decidir expropiar el monestir per evitar que es cremés.

—I després?

Van nomenar un comissari: l'escriptor Joan Puig i Ferrer. Va estar al càrrec pocs dies, però durant aquell temps va aconseguir desallotjar els set-cents estuejants que hi havia a Montserrat, va ajudar a amagar tots els monjos i va portar tots els escolans a casa.

—En quin moment el monestir de Montserrat es va convertir en hospital?

A Montserrat hi va haver una certa tranquil·litat fins l'abril del 1938. Gent de Barcelona que fugia de les bombes va anar a viure al monestir. Fins i tot el president de la República espanyola, Manuel Azaña, durant uns mesos va tenir la residència a Montserrat. El nou comissari va ser Carles Gerhard.

Darrere de l'expropiació hi havia la voluntat de fundar un hospital per a tuberculosos, però ell va apostar per un hospital militar.

—Tres mil llits i tres-cents cinquanta-cinc sanitaris! Un gran hospital.

Sí. Primer es van instal·lar a la Colònia Puig, a tres quilòmetres de Montserrat, però, l'abril del 1938, quan el front de l'Ebre ja era una prioritat i va augmentar el nombre de ferits, van ocupar totes les instal·lacions del monestir. Primer van habilitar l'actual Hotel

Per afavorir la rehabilitació dels ferits, van crear una pista de bàsquet i un velòdrom

Abat Cisneros com a centre d'operacions, i després l'edifici de Nostra Senyora com a espai de recuperació.

—I van aplicar un programa de rehabilitació integral i innovador.

Sí, perquè tenia en compte tant la part física com la part psicològica de la persona. La secció de readaptació fundacional la va posar en marxa el doctor Joan Navés. Per exemple, per afavorir l'exercici dels soldats que estaven en procés de recuperació, davant de l'esplanada de l'església, es va crear una

pista de bàsquet i, dalt d'un dels edificis, un velòdrom.

—Com es va potenciar la recuperació psicològica i psicomotriu?

Es van aprofitar els tallers de fusteria, de serralleria, la impremta... que els monjos tenien. D'aquesta manera, els soldats ocupaven les hores perdudes en tasques de producció.

—Com va descobrir els llibres que van formar part de la biblioteca d'aquest hospital militar de Montserrat?

En un altell ple de trastos, hi vaig trobar unes caixes amb una seixantena de llibres. Eren llibres atrotinats, però tots tenien una targeta de préstec. I, a dalt de tot, hi deia CRIM (Centre de Reclutament i Instrucció Militar), número 15, camp d'instrucció de Vic. És a dir, formaven part del servei oficial de distribució de llibres de l'Exèrcit de la República Espanyola als soldats que estaven al front o als hospitals. Són l'únic exemple conegut fins ara de quines lectures s'oferien als soldats.

—Ha trobat cent quaranta-sis títols.

Sí, però encara vaig ampliant la llista.

—Què tenen en comú?

A diferència dels volums del Servei de Biblioteques del Front de la Generalitat de Catalunya, aquest de caràcter oficials, el 90% dels llibres estan escrits en castellà. Un 80% són

DANI CODINA

IMPRESA I BIBLIOTECA A L'HOSPITAL MILITAR DE MONTSERRAT
Abadia de Montserrat (2023)

llibres de sociologia i política, d'ideologia comunista i anarquista. Les portades també són d'estil prossoviètic. Hi ha una cosa curiosa, a les targetes de préstec, i és que es pot comprovar que la majoria són prestats un dia i tornats l'endemà.

—No devien interessar-los gaire...

Són llibres molt espessos i triats per reclutar militants i evitar desercions, però no els entusiasmassen gaire.

—A la impremta de Montserrat també es van editar llibres.

Sí, sota la marca Ediciones Literarias del Ejército del Este, un segell fins ara desconegut que va impulsar el poeta i guionista Manuel Altolaguirre. Entre els seus títols, hi ha obres literàries de Pablo Neruda, de César Vallejo i d'Emilio Prados.

—Aquests llibres es van fer amb un paper especial, oi?

Sí. Analitzant el paper he pogut confirmar que l'explicació que fa Altolaguirre a les seves memòries és certa. Allà explica que van ser impresos per soldats i que el paper es va produir en un molí d'Orpí (Anoia) reciclant uniformes de soldats enemics. També he pogut assegurar l'origen d'aquests exemplars gràcies a un defecte a la bomba de la màquina amb la qual es va elaborar el paper. A causa d'això, a totes les pàgines hi ha la mateixa marca.

UNA VIDA ENTRE LLIBRES

Àngels Rius és bibliotecària de Montserrat des de fa vint-i-cinc anys. Coneix al detall un centre que custodia 300.000 volums, 400 incunables, més de 200 papirs egipcis i 2.000 manuscrits, però que encara guarda molts secrets.

—Per què creu que els monjos van decidir guardar aquests llibres?

Després de la guerra, hi va haver una eliminació conscient i dràstica, biblioteca per biblioteca, de tots els llibres en català i políticament no admesos pel nou règim. No sé com van anar a parar a l'altell, però s'ha de valorar molt positivament que els monjos, després d'haver perdut vint-i-tres membres de la comunitat en el conflicte, decidissin salvar-los. Potser no eren els llibres més idonis per posar a la biblioteca, però, com a mínim, no els van cremar.

M. COLL

CATORZE CAIXES DE DINAMITA

QUI VA SALVAR MONTSERRAT?

“El 15 de gener del 1939, el director de l'hospital militar, el doctor Riu Porta, de part del cap de Sanitat de l'Exèrcit de l'Est, Carles Gerhard, va rebre l'ordre d'evacuar l'hospital i fer volar el monestir amb dinamita”, explica Àngels Rius. Concretament, li va deixar al seu despatx, “empaquetades com un regal”, catorze caixes de trilita. El metge va desmantellar l'hospital però no va complir la darrera ordre, perquè el monestir no era “ni un objectiu estratègic, ni militar”. “Aqueix gest també va permetre que, uns dies més tard, els monjos benedictins, entre ells un jove Aureli Maria Escarré, poguessin tornar al monestir”, afirma l'autora.